

Psaní malých/velkých písmen u obrazných pojmenování

Ivana Svobodová, ÚJČ AV ČR v Praze

svobodova@ujc.cas.cz

Klíčová slova: velká písmena, přezdívka, obrazné pojmenování

Key Words: capital letters, nickname, metaphorical name

Capitalisation in Metaphorical Names

Our paper deals with the topic of capitalisation in metaphorical names. Especially the name *zlatá kaplička* that denotes the National Theater is in the centre of our attention.

Nedávno jsem odpovídala na psaní počátečního písmene u spojení *z/Zlatá kaplička* používaného namísto *Národní divadlo*. Uvědomila jsem si, že to nebyl ojedinělý dotaz na způsob psaní tohoto názvu, a zapátrala jsem proto v naší e-mailové databázi. Z několika záznamů mě zaujal tento: „Ve škole jsme v diktátu narazili na problém Národního divadla. Text se vztahoval k jeho požáru a psalo se mimo jiné o lidech, kteří se báli o svou *Zlatou kapličku* (nebo *zlatou kapličku*). Profesorka nám po opravě diktátu sdělila, že *zlatá kaplička* není oficiální název ND, a proto se píše s malými písmeny. Proč se tedy ale přezdívky píší s velkým počátečním písmenem? Den po „střetu“ s profesorkou přinesla spolužačka novinový výstřížek, kde autorka píše o ND jako o *Zlaté kapličce*. Bylo nám vysvětleno, že záleží na osobním náhledu na věc. Snažili jsme se tedy obhájit a řekli, že potom nám jako chybu nemůže opravit žádnou z variant. Po tom, co se z toho vymluvila, mě to začalo opravdu zajímat. Kdo má pravdu?“

První, co mě zarazilo, že učitelka by podobu s velkým písmenem ohodnotila jako chybu (chce se mi věřit, že by ji nepovažovala za závažnou a nepočítala mezi takové, kvůli nimž snížila známku). Zároveň i to, že podle pravopisné podoby v jednom novinovém výstřížku připustila i psaní s velkým písmenem. Spoléhat na texty v novinách, ať už tištěných, nebo internetových, zejména pokud jde o oblast psaní velkých písmen, rozhodně nelze. Nahlédneme-li do *Českého národního korpusu*, zjistíme, že se vyskytuje jak podoba s malým písmenem, tak s písmenem velkým.¹

Žák považoval spojení *z/Zlatá kaplička* za přezdívku, a tudíž nechápal, proč by se neměla stejně jako ostatní přezdívky psát s velkým písmenem. Podle výkladových slovníků češtiny je přezdívka vázána pouze na jména osob, např. *Slovník spisovné češtiny* uvádí tuto definici: ‚pojmenování dané někomu místo nebo vedle jeho náležitého jména‘. Podle *Nového encyklopedického slovníku češtiny*² je přezdívka ‚neúřední vlastní jméno, které většinou charakterizuje osoby, méně místa nebo věci‘. O pár řádek níž se lze dočíst, že ‚Přezdívky míst nebo věcí jsou většinou omezeny na menší

¹ Český národní korpus – SYN v12 [on-line], cit. 3. 5. 2023.

² Viz <https://www.czechency.org/slovník/přezdívka>. Cit. 3. 5. 2024.

okruh uživatelů a prozatím nebyly systematicky zkoumány. (Např. nový Renault Laguna dostal od svého majitele přezdívku *Plecháč*, ta je známa jen rodině.)“ Myslím, že podstatné je to, že tyto přezdívky zná jen malý počet lidí, často rodinní příslušníci nebo nejbližší přátelé a ti je také používají.

Slovo *kaplička* je zdobnělina k výrazu *kaple*, podle *Slovníku spisovného jazyka českého* (SSJČ) má i význam ‚milovaná, milá, příjemná místnost nebo budova‘. Není proto divu, že Národní divadlo začalo být – vzhledem ke své historii – takto označováno. Otázkou je, proč k němu bylo vybráno právě adjektivum *zlatý*. Na internetu se lze dočíst, že toto adjektivum signalizuje, že střechu Národního divadla pokrývá 2,5 kg zlata. Stejná informace zazněla i z úst herečky T. Medvecké v pořadu České televize *Národní divadlo, jak je neznáte*, vysílaného v r. 2016. Jiný výklad nabízí SSJČ, podle něj adj. *zlatý* mj. znamená ‚připomínající zlato vynikajícími vlastnostmi (cenností, bohatstvím, vzácností, dokonalostí, význačností ap.); vyjadřující tyto vlastnosti‘. K tomuto významu je připojeno několik příkladů: *zlaté časy*, *zlatý člověk* atp. a také spojení pro označení Národního divadla.

Jak dokládá kartotéka lexikálního archivu Ústavu pro jazyk český se spojením *z/Zlatá kaplička* se lze setkat např. v dílech V. Mrštíka, I. Olbrachta, E. Krásnohorské. Všichni ve svých dílech zvolili zápis s malým písmenem u výrazu *zlatý*. Stejný pravopis uvádí i SSJČ a také *Internetová jazyková příručka*.

Pojmenování *zlatá kaplička* se řadí mezi obrazná a ta se v češtině píšou s malým písmenem. Mnoho metaforických názvů lze nalézt u označení států, např. *země tisíce jezer* = Finsko, *země tulipánů* = Nizozemsko, *země vycházejícího slunce* = Japonsko. Dnes jsou již natolik ustálené a natolik jednoznačné, že u nich cítíme podobnou jedinečnost jako u vlastních jmen. Nacházejí se tedy na pomyslné hranici mezi metaforou a přezdívkou, ale tradičně se píšou s malým písmenem. Rozhodně není vhodné tento typ pojmenování zařazovat do diktátů nebo klasifikovaných pravopisných cvičení.

Učitel může žáky vyzvat, aby si vzpomněli na další obrazná pojmenování tohoto typu; je možné, že některá z nich označují oblasti/místa/budovy v jejich bydlišti nebo jeho okolí.